

Na svoji zemlji 13+

pedagoško gradivo

avtorica Petra Žumer Štrigl

kazalo

uvodna beseda	3
o filmu	3
filmografski podatki.....	3
vsebina	4
zanimivosti o nastajanju filma	7
o avtorju	10
iz prve roke	11

izhodišča za pogovor o ključnih temah filma.....	13
film kot umetnost.....	13
zgodovinsko ozadje in kontekst filma	15
o vsebini in likih v filmu.....	16
predlog dodatnih dejavnosti.....	17
umestitev filma v učne načrte.....	19
literatura in viri	20

Kolofon | **Na svoji zemlji** • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorica: Petra Žumer Štrigl • Strokovni pregled: Nadja Valentinčič Furlan • Uredila: Barbara Kelbl • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Vir fotografij: Projekt Tematska pot Na svoji zemlji • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2012 • Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

uvodna beseda

Pedagoško gradivo prinaša več informacij o prvem slovenskem zvočnem, igranem in celovečernem filmu **Na svoji zemlji**, ki pod režijsko taktirko Franceta Štiglica prinaša iskren in zanimiv vpogled v fenomen narodnoosvobodilnega boja slovenskega Primorja in v življenje ljudi v času bojevanja. Pričujoče besedilo v izhodiščih za pogovor ponuja analizo filma na različnih ravneh, kar učiteljem omogoča, da se z učenci pogovorijo ne le o filmu in obravnavani temi, pač pa tudi o družbenem in zgodovinskem kontekstu fenomena ter o vlogi filmske umetnosti in njeni zgodovini na Slovenskem. V času, ko je Slovenija šele vzpostavljala lastno kinematografijo, je zanimivo razumevanje kompleksnosti razlogov in okoliščin, ki peljejo do ustvarjanja in snemanja filmov.

Besedilo navaja tudi podatke o tem, kako poteka snemanje filma na splošno, vsebuje pa tudi nabor dodatnih dejavnosti, ki se jih lahko lotite v šoli ob ogledu filma, spisek poučne literature ter spletnih in drugih virov za nadaljnja raziskovanja v razredu in doma.

Ob filmu priporočamo pogovor z Nadjo Valentinčič Furlan, raziskovalko in poznavalko filma in njegovega nastanka, ter povezavo ogleda filma z obiskom Tematske poti Na svoji zemlji v Baški grapi (več v dodatnih dejavnostih). Z gradivom in literaturo, ki so jih zbrali snovalci projekta Tematske poti Na svoji zemlji, smo si pomagali tudi pri pripravi tega pedagoškega gradiva.

o filmu

filmografski podatki

naslov **Na svoji zemlji**

država in leto produkcije Slovenija, 1948

tehnični podatki celovečerni igrani film, 35 mm, črno-beli, 106 minut

režija France Štiglic

scenarij Ciril Kosmač

fotografija Ivan Marinček

montaža Ivan Marinček

snemalec Ivo Belec, Srečko Pavlovčič

glasba Marijan Kozina

izvajalec glasbe Orkester Slovenske filharmonije

pomočnik režiserja Jože Gale

direktor Janez Jerman

scenografi Boris Kobe, Veno Pilon, Tone Mlakar

kostumografija Mija Jarc

zvočni mojster Rudi Omota

produkcija Triglav Film

oblikovalka maske Mara Kralj

make-up Berta Meglič

administrator Aleksandar Heron

scenski fotograf Erminio del Fabbro

lektor Mirko Mahnič

vojaški svetovalec Coci Michieli

igrajo Lojze Potokar, Franc Presetnik, Mileva Zakrajšek, Štefka Drolc, Miro Kopač, Metka Bučar, Avgusta Danilova, Jože Gale, Oskar Kjuder, Jože Zupan, Stane Sever, Boris Sešek, Majda Potokar, Angela Rakar, Jure Vizjak, Franjo Kumer, Stane Starešinič, Tone Erzern, Andrej Kurent, Gabrijel Vajt, Ivan Grašič, Janez Jerman, Vasja Ocvirk, Aleksander Valič, Ivan Belec, Ivan Fugina, Štefan Hlede, Milan Juričev in drugi

distribucija Triglav Film

vsebina

Zgodba filma **Na svoji zemlji** govori o narodnoosvobodilnem boju slovenskega Primorja proti italijanskim in nemškim osvajalcem. Skozi film se odkriva zgodba ljudi, ki si po dolgoletnem fašističnem režimu priborijo svobodo in združitev z ostalimi Slovenci v (takratni) Jugoslaviji. V t. i. uvodni sekvenci filma vidimo partizane, ki s hriba pogledujejo na Baško grapo in se veselijo svojega prihoda na osvobojeno ozemlje. Tu se prvič srečamo z junakoma Sovo, zvestim partizanom, in komandantom Stanetom, za katerega so vaščani že mislili, da je mrtev.

Zgodba se preseli v vas, v Baško grapo, kjer spoznamo domačine, poblize pa se srečamo tudi z družino Obrekar. Spoznamo Očka Orla in ženo Ano, ki sta v vojni izgubila vse svoje sinove, doma sta hčerka Nančika in vnuk Boris. Priča smo novici, da se je vrnil komandant Stane, in dogodku, ko se Dragarica, ki drži z okupatorji, prepira z vaščani. Film se nadaljuje z ustrelitvijo partizana Dragiča, v katerega je bila na smrt zaljubljena

Nančika, ki se kasneje pridruži partizanom. V vas prispejo italijanski vojaki in povprašujejo po Stanetu. Nihče ničesar ne izda, razen Dragarice, ki že ves čas potihem ali na glas vrta jezik. Prispe še nemški komandant, ki vsem vaščanom pove, da so Slovenci banditi.

V naslednjem prizoru Dragarica sedi s sinom Drejcem za mizo in se prepira z njim glede fašizma. Drejc ji očita, zakaj ga ne pusti stopit v bran svoje domovine, Dragarica pa mu ukaže, da je ne sme zapustiti. V vas prispe vest o padcu Mussolinija.

Kasneje se zgodba osredotoči na kapitulacijo Italije. Vaščani in partizani se veselijo kapitulacije in to praznujejo. S svojo družino se znova sreča tudi komandant Stane. Na plan pride odlok o mobilizaciji Narodnoosvobodilne fronte. Stane nagovori vaščane in partizane. Govori o osvoboditvi ozemlja in o tem, da je ljudska vojna pravična vojna. Primorje je osvobojeno in njegovo ljudstvo prestopa v partizane. Tudi Tildica. Drejc, v katerega je skrivaj zaljubljena, pa ostane doma. Partizani se poslavljajo od vaščanov, v pozdrav zapojejo partizansko pesem. Drejc se zaradi svoje odločitve počuti kot dezertar.

Partizani se odločijo za sabotažno akcijo in Nemci zaradi tega začno pobijati talce. Pridružijo se jim tudi izdajalci. Ustrelijo štiri talce – pred očmi vseh vaščanov. Med talci je tudi starka Angelca in sledi znameniti prizor, ko Angelca reče, da se bo sezula in šla bosa še zadnjič po rodni grudi.

Prispe novica o vdoru Nemcev. Partizanske brigade znova marširajo po Primorju in se zanj borijo. Zima in lakota do njih nista prijazni. Minilo je že skoraj leto dni. Končno pride pomlad. Borci v požgani vasi izvedo novico o odloku Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta za priključitev Primorske k Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Nove moči za borbo vzniknejo.

Tildica želi obiskati Baško grapo, predvsem zato, da bi videla Drejca. Ta se je zaprl vase in ne želi z nikomer govoriti. Na poti nazaj jo zasačijo vojaki nasprotne strani; odpeljejo jo nazaj v vas, ker želijo od nje pridobiti informacije. Očka Orel pošlje vnuka Borisa v najavo, da so Tildico prijeli. To vidi tudi Drejc, ki se v odločilnem trenutku odloči za pravo stvar, ubije vse vojake in reši Tildico. Postane partizan.

Boj se nadaljuje. Partizani si zastavijo cilj, da bodo sestrelili most in uničili progo. Blizu komandanta Sove pade mina in mu poškoduje nogo. Ranjenega odpeljejo v partizansko bolnišnico Franja, kjer se sreča z Nančiko.

Znova na bojnem polju. Huda zima in ogromno snega. Partizani izmučeni počivajo in Tildica zaupa Drejcu, da pričakujeta otroka. Ta se novice razveseli.

Končno pride pomlad. V zadnjih dneh borbe nemški in domobranski krvniki odkrijejo Obrekarja oz. Očka Orla. Ubijejo njega in njegovo ženo, rešiti se uspe le vnuku Borisu, ki ga partizani sprejmejo medse in preimenujejo v Orliča. Vmes nemški vojaki ustrelijo Drejca.

Nemci, domobranci in četniki napnejo še zadnje moči, da bi partizanom onemogočili pot do morja, do Trsta, in tako preprečili zmago ljudstva. A v tem času pridejo na pomoč tanki IV. armade in nič več ne more zadržati bratov. Po mnogih bitkah partizani osvobodijo Trst in vojne je konec. Film se konča z pogledom glavnih junakov na morje in s solzami komandanta Sove.

zanimivosti o nastajanju filma

Na svoji zemlji je prvi slovenski dolgometražni, zvočni, celovečerni, igrani in umetniški film. Premiera se je zgodila 21. novembra leta 1948 v Kinu Union v Ljubljani.

Film glede na takratne razmere komaj nastale povojne profesionalne slovenske kinematografije predstavlja pravi umetniški in logistični podvig. V uvodni špici je navedeno, da gre za prvi slovenski umetniški film. Pred njim sta nastala celovečerca **V kraljestvu Zlatoroga** (že leta 1931) in **Triglavske strmine** (1932), vendar pa sta to igrano-dokumentarna filma.

Pri snemanju prvega slovenskega umetniškega in igranega celovečerca so veljala nekoliko drugačna merila kot v današnji praksi: ustvarjalci so morali veliko improvizirati, predvsem na terenu, saj niso imeli prave opreme, manjkale pa so jim tudi profesionalne izkušnje. Težave so predstavljale nenehne menjave v ekipi ter tehnični zapleti, tudi pri sami obdelavi filma. Danes snemanje in obdelava celovečernega filma običajno trajata šest mesecev, snemanje filma **Na svoji zemlji** pa se je zavleklo v leto dni in pol.

Dve tretjini filma so posneli v vaseh Grahovo in v Koritnica v Baški grapi, ki sta takrat šteli približno 500 prebivalcev, danes pa jih imata samo še 330. Filmska ekipa je prvič obiskala Baško grapo na pomlad leta 1947. Filmsko snemanje so domačini prijazno in ustrežljivo sprejeli.

Kot vsak film tudi obravnavani vsebuje zgodbo, ki lahko izhaja iz literarne predloge ali pa tudi ne; zgodba se v filmu imenuje scenarij. Za film **Na svoji zemlji** je scenarij spisal Ciril Kosmač. Leta 1946 je filmsko podjetje FLRJ objavilo razpis za scenarij prvega slovenskega umetniškega filma. Kar nekaj mladih piscev se je odzvalo, komisija pa je izbrala kratko zgodbo Cirila Kosmača. Zgodba je adaptacija Kosmačeve novele z naslovom *Očka Orel*. Prvotno je scenarij zastavil kot kratko filmsko zgodbo z naslovom *V srcu Evrope*, nato pa jo je močno predelal in razširil. Scenarij govori o zgodovini slovenskega naroda s poudarkom na osvobodilnem boju. Zgodba je preplet usode različnih ljudi, ki pa v srcu nosijo isti cilj. Film je pot primorskega ljudstva k njegovi osvoboditvi. Primorski človek je znova postal sam svoj gospod. Napisanemu scenariju sledi pisanje snemalne knjige; običajno je to vloga režiserja, pri nastajanju tega filma pa so snemalno knjigo pisali kar trije.

Tudi režiserjev se je med snemanjem zamenjalo kar nekaj, dokler ni vajeti prevzel režiser France Štiglic. K prvi ekipi je bil povabljen kot pomočnik režiserja zaradi izkušenj pri jugoslovansko-sovjetski koprodukciji filma **V gorah Jugoslavije** (1946), pa tudi zato, ker je na filmskem festivalu v Benetkah prejel bronastega leva za kratki film **Mladina gradi** (1946).

Končna verzija scenarija je leta 1949 izšla v knjižni obliki, prevedli pa so jo tudi v srbohrvaški jezik. Kosmač je za scenarij prejel Prešernovo nagrado.

Pomemben del, če ne že skoraj najpomembnejšega, predstavlja tudi izbira igralcev. Pri snemanju filma **Na svoji zemlji** so se profesionalni gledališki igralci (Štefka Drolc, Mileva Zakrajšek, Stane Sever, Lojze Potokar in drugi) prvič srečali z igro pred kamero. Štiglic je o akademskih igralcih v svojih spominih na snemanje zapisal, da je bilo z njimi najtežje zaradi šablon Hamleta in drugih likov – niso znali biti preprosti, sproščeni in pristni. Kamera pa težko sprejme pretiranost in pretiravanje, ki ga na odru morajo odražati dramski igralci. Igrali so tudi t. i. naturščiki, večinoma prebivalci Baške grape; nekateri izmed njih so živi še danes.

Pri snemanju filma so poleg izbire igralcev pomembni tudi priprava kostumov, rekvizitov, orožja in načrti za scene v ateljeju. Avtorji filma so hoteli posneti pristnost, zato so morali pregledati marsikatero tolminsko hišo. Izba očka Orla je v filmu identična Kosmačevi rojstni hiši. Štiglicu se niti novi kosi preproste kmečke garderobe, ki so bili sešiti posebej za film, niso zdeli prepričljivi, zato so jih igralci z vaščani zamenjali za njihova ponošena in zakrpana vsakdanja oblačila.

Med snemanjem so ustvarjalci naleteli na precej težav. Največ preglavic jim je povzročilo vreme, od katerega so bili odvisni, saj se večina zgodbe dogaja zunaj. Snemanje so zaradi neugodnih vremenskih razmer prestavili za dva meseca. Posnetki so nastajali pretežno na več lokacijah zunaj, delno pa tudi v filmskem studiu.

Pri snemanju se pogosto dogodi kakšna nesreča, sploh pri vojaških temah, kjer je prisotno orožje, in tako je bilo tudi pri filmu **Na svoji zemlji**. Eden izmed tehnikov je umrl, vendar ne zaradi orožja, ampak zaradi nesreče z elektriko.

Režiser Štiglic v svojih spominih na snemanje poudarja filmsko kolektivnost med vsemi ustvarjalci. Pri filmski umetnosti je prisotna potreba po spoštovanju timskega dela, drugače se lahko hitro zalomi. Predstavljajte si, da na primer rekviziter ne bi bil obveščen

o novih lokacijah in bi na dan snemanja določenega prizora pripravil neustrezne rekvizite. Ali da igralci ne bi bili obveščeni o morebitnih črtanih prizorih. Film je predvsem umetnost, v kateri vsak posameznik prispeva k uspešnemu nastajanju. Snemanja imajo utečen razpored dela in časa, kar morajo upoštevati vsi, da bi proces lahko gladko tekkel. Tudi to je pri nastajanju obravnavanega filma predstavljalo težavo, saj je bila večina ustvarjalcev še brez profesionalnih izkušenj, tako tehnični del ekipe kot ostali.

Film **Na svoji zemlji** danes hranijo v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu republike Slovenije. Prvo kopijo so izdelali leta 1948 v laboratoriju Avala filma v Beogradu, originalni negativ na nitratnem traku pa hrani Jugoslovanska kinoteka.

Naslov **Na svoji zemlji** je pogosto uporabljen kot naslov knjig, člankov, televizijskih prispevkov, spletnih strani, umetniških dogodkov, državnih proslav in drugih prireditvev. Ime si je izposodila tudi neka ekološka kmetija. Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev od leta 2012 podeljuje nagrado za humanitarne zasluge z imenom Na svoji zemlji.

Ekipe se pripravljajo na snemanje na železniški progi, zadaj desno vidimo Koritnico (del Fabbro)

o avtorju

France Štiglic se je rodil 12. novembra 1919 v Kranju. Doštudiral je pravo, zanimal se je za dramsko umetnost in obiskoval tudi igralsko šolo Milana Skrbinčka. Njegova filmska pot se je začela na "terenu", pri sovjetskih režiserjih, pri katerih je najprej sodeloval kot asistent. Režiral je veliko slovenskih filmov, kot so **Dolina miru** (1956), **Balada o trobenti in oblaku** (1961), **Svet na kajžarju** (1952), **Tistega lepega dne** (1962), **Ne joči Peter** (1964), **Amandus** (1966), **Povest o dobrih ljudeh** (1975), **Praznovanje pomladi** (1978), **Veselo gostivanje** (1984) in drugi. Med zadnjimi deli, ki jih je posnel, je bila nadaljevanka **Strici so mi povedali** (1983) po romanu Miška Kranjca. Svoje ideje o filmu **Tantadruj** po delu Cirila Kosmača ni uresničil.

S filmom **Dolina miru** je zaslovel tudi po svetu. Glavni igralec tega filma je na filmskem festivalu v Cannesu prejel zlato palmo.

Bil je tudi eden izmed soustanoviteljev Triglav filma in dolgoletni direktor Vibe.

Umrl je 4. maja 1993 v Ljubljani in si skozi svojo filmsko ustvarjalnost prislužil mesto filmskega pionirja ter kasneje velikana slovenskega filma.

France Štiglic na snemanju filma Na svoji zemlji (del Fabbro).

iz prve roke

»Tako nismo delali filma sami. Mnogo je bilo sodelavcev, vsi so pomagali z zavestjo, da bodo tako tudi oni pripomogli k ustvaritvi prvega slovenskega filma. Ta lepa in srečna zavest pa je postala v nas vseh močnejša, ko so naši ljudje sprejeli film za svojega.«

- France Štiglic, *Stari bomo dvajset let III*, Ekran 21, 1964, str. 2000

»Pri prizorih, kjer nastopajo vaščani, so sodelovali Grahovci in Koričani. Radi so se odzvali, posebno ker je film prikazoval tisto, kar so sami doživeli. Povedali so nam, da je bilo ob kapitulaciji prav tako, kot smo snemali mi. V njihovi vasi so streljali in obešali talce. Sodelovali so z vojsko, ki je napadala progo in postojanko v vasi. Zato so se znali pri snemanju živeti v prizore. Pa ne samo to, bili so tudi ostri kritiki vsega, kar po njihovem ni bilo pristno ... Med svojim delom smo se z njimi zblížali. Prirejali smo jim filmske predstave, jim povedali, kaj je film, kako ga je treba gledati in kakšen bo naš film.«

- France Štiglic, *Stari bomo dvajset let III*, Ekran 21, 1964, str. 2000

»Fantazija je že izbirala iz scenarija najmikavnejše prizore ter jih kombinirala in okvirjala filmske izreze. (...) Pod nami je ležala dolina. Nisi je mogel objeti z očmi naenkrat, marveč si ji moral slediti z zasukom do zadnjih robov, ki so jo zapirali kot filmske makete v prosojni protisončni luči. Po dnu doline se je svetlikala rečica, ob njej sta se križaje zvijali cesta in železnica. Na strmem pobočju so se pod pečinami in strmimi senožetmi bleščale strehe vasi. V tem trenutku je zaživel partizan Sova iz scenarija in kar slišal sem ga, kako pravi z ljubeznijo in ponosom: Stane, glej jo, našo Grapo! ... Da, to je naša Grapa! V njej se odigrava naša filmska zgodba.«

- France Štiglic, *Stari bomo dvajset let II*, Ekran 18, 1964, str. 1692

»Najtežje je bilo z gojenci Igralske akademije. Bili so sami mladi Hamleti in Oresti. Vselej je trajalo nekaj dni, preden smo jih naučili spet preprosto govoriti. Mislim, da so se tudi gledališki igralci precej naučili od filma. Predvsem biti pristen in naraven.«

- France Štiglic, *Stari bomo dvajset let III*, Ekran 21, 1964, str. 1999

»Mi smo potem pogruntali, da je *Na svoji zemlji* najboljši naslov na svetu, saj govori za vse Slovence, za te kraje, pa še za naš film, ki mora kar naprej ostati na svoji zemlji.«

- France Štiglic v oddaji Slavje slovenskega filma, avtorica Jovita Podgornik, produkcija TVS, 1975

»Nihče ni ničesar znal! In to smo si tudi vsi priznali! Zato je nastal dober film.«

- Stane Sever, igralec, v *Filmarji na svoji zemlji*, Delo, 28. 10. 1975

»Lotil? Vidiš, ta glagol je presneto na mestu, kajti scenarija res nisem kar tako napisal, temveč sem se ga lotil pred poldrugim letom in sem se boril z njim skoraj do konca snemanja filma ... Bilo je seveda razumljivo, da bo naš prvi umetniški film iz velikih dni naše osvobodilne borbe. Izbira dobe torej res ni bila težka, zato pa je bila težka borba z gradivom, ki ga je toliko, da pisatelja naravnost zasipa. Greš v kamnolom po kamen, pa se vsa gora sesuje nate...«

- Ciril Kosmač, scenarist, v članku *Prvi slovenski film*, Slovenski poročevalec, 21. 11. 1948, št. 278

izhodišča za pogovor o ključnih temah filma

film kot umetnost

Filmski umetnosti pravimo tudi sedma umetnost; to je predvsem umetnost gibanja. Gre za eno najmlajših med umetnostmi. Združuje besedno, plesno, glasbeno, likovno in gledališko umetnost. Film je ena najbolj kreativnih umetnosti – preplet fikcije in realnosti.

Film sestavljajo posamezni členi – fotografije, ki predstavljajo njegovo osnovo. Prva naprava za gledanje filma je bila na tleh stoječa škatla z luknjo, skozi katero so gledali premikajoče podobe. Film se je skozi leta razvil tako tehnološko kot umetniško.

Ločimo več zvrsti filma. Zvočni film, kot pove že ime, ima zvočno spremljavo, vendar ne samo v smislu glasbe, kar lahko vidimo pri nemem filmu. Prvi zvočni film je nastal leta 1927 pod naslovom **Pevec jazza**.

Igrani film lahko opredelimo glede na razliko od dokumentarnega. Dokumentarci pripovedujejo zgodbe iz resničnega življenja resničnih ljudi, v igranih filmih nastopajo profesionalni ali neprofesionalni igralci. Igrani film predstavlja največji del svetovne filmske proizvodnje; to je film fabule, ki je prikazana s pomočjo igre. Tudi v dokumentarnih filmih ljudje lahko uprizarjajo svoja življenja, ponavljajo dejanja, ki so se že pripetila ali o njih zgolj pripovedujejo. Pri t. i. rekonstrukcijah pri dokumentarnem filmu najemajo tudi igralce. In obratno: na drugi strani lahko igrani film pripoveduje o zgodbi, ki se je resnično zgodila. Meja med igranim in dokumentarnim filmom je pogosto zabrisana. Danes lahko govorimo o filmih kot o zvrsti zabave, kar nam ponuja predvsem hollywoodska produkcija, na drugi strani pa se je razvil t. i. art film, ki v sebi nosi umetniško vrednost.

Filmi se med seboj razlikujejo tudi po trajanju. Govorimo o kratkometražnem in celovečernem filmu. Kratki film ponavadi traja od deset do dvajset minut, medtem ko celovečerni film zavzame 2000–3000 metrov filmskega traku (izjemoma tudi več), predvajanje pa traja ponavadi uro in pol do dve uri.

Za filmskim projektom stoji mnogo ljudi. Včasih se pri večjih filmih ustvarita tudi dve ekipi, ki vsaka na svojem področju poskrbita za izdelek. To imenujemo koprodukcija. Pri filmu nas kot gledalca ponavadi najprej zanima, kdo ga je režiral. Pred režijo se skriva še scenarij in scenarist, ki napiše zgodbo v obliki dialogov med osebami. Scenarij je lahko

na novo ustvarjena zgodba ali pa izhaja iz literarne predloge; v tem primeru govorimo o adaptaciji. Režiser mora najprej čim bolje združiti scenarij s filmskimi kadri, se pravi, da je odgovoren za obliko filma. Lahko tudi skrči ali razširi določene prizore. Nato izbere lokacije snemanja ter igralce, vzpostavi ostali del ekipe, določi kadre, pozicijo kamere in vsak prizor popravlja do popolnosti, slednje pa na koncu združi v celoto. Del obdelave filma je tudi montaža, pri kateri se vizualni in zvočni posnetki združijo v enega.

Obdelava danes poteka na računalniku, od načina montaže pa je odvisno, kakšni občutki se bodo vzbudili pri gledalcih. Za poslovno plat projekta je odgovoren producent: zbira denar, ki ga filmu namenijo distributerske hiše, filmske ali televizijske družbe, ki želijo pridobiti pravice za predvajanje ali posojanje filma. Odgovoren je tudi za rezervacijo studia oz. prostora, kjer bo potekalo snemanje, ter za ostale logistične stvari – prevoz in bivanje ekipe ter podobno. Ostali del filmske ekipe predstavljajo asistenti režije in drugi asistenti, ki vlagajo filme v kamere (če film še snemajo na filmski trak, danes so namreč mnogi posneti digitalno), nameščajo ostrino kamere in drugo. Pomembna je tajnica režije, ki beleži vse posnete kadre in podrobnosti, skrbi, da so filmski prizori enoviti in da se vsak detajl ujema s predhodnim posnetkom. Scenografova naloga je, da načrtuje scene in izbere lokacije, ponavadi skupaj z režiserjem, snemalci snemajo prizore, direktor fotografije je vodja kamere, ki je odgovoren za osvetljavo ter nadzor snemalcev in njihovih asistentov, medtem ko za luči skrbijo lučkarji. V zakulisju se »skrivajo« rekviziter, ki skrbi za rekvizite, kostumograf, ki skrbi za oblačila igralcev, masker, frizer in tonski mojster, ki poskrbi za zvočno podobo.

Pri nastajanju filma pa nikakor ne gre brez upoštevanja filmske kolektivnosti, ki omogoča nemoten razvoj snemanja končnega izdelka. Film je stvaritev filmskega dela, kjer noben člen ne sme biti zapostavljen.

Kaj pomeni zvočni film?

Kaj pomeni, da je film igrani? V čem lahko izpostavimo razliko z dokumentarnim?

Kakšne so razlike med celovečernim ter kratkometražnim filmom?

Kdo sestavlja filmsko ekipo?

Ste že poskusili posneti film? Ste to počeli sami ali s prijatelji? Kako ste si razdelili delo?

Kakšna vprašanja so se vam porajala med ustvarjanjem?

zgodovinsko ozadje in kontekst filma

V prvih letih po vojni je tudi našo deželo zajel vpliv socialističnega realizma, ki se je kazal predvsem skozi literaturo. Socialistični realizem je bila vodilna smer umetnosti Sovjetske zveze po letu 1930. Zasnova je pripisana Maksimu Gorkemu, ključne vrednote so narodnost, razrednost, idejnost in partijskost.

Slovenska kinematografija se je začela razvijati pod vplivom socialističnega realizma. Tudi snemanje filma **Na svoji zemlji** je čutilo njegov vpliv. Umetnostno obdobje se pojavi po letu 1945, od drugih sočasnih gibanj na Slovenskem pa ga ločuje formalni jezik, ki je vezan na realizem, vsebinska raven pa na politiko in ideologijo.

Zgodba filma pripoveduje o usodi primorskih ljudi, ki so se bojevali v narodnoosvobodilnem boju, ter o preprostem kmečkem življenju. Iz tega razloga je dobro poznati zgodovinsko ozadje Slovenije, saj je film na neki način tudi zgodovinski, ker sloni na resničnih dogodkih. Narodnoosvobodilni boj, tudi narodnoosvobodilna borba (kratica NOB), označuje boj jugoslovanskih narodov proti okupatorjem na območju Jugoslavije in s tem Slovenije. Ko govorimo o narodnoosvobodilnem boju, govorimo o obdobju med letoma 1941 in 1945, ki je teklo pod taktirko Komunistične partije Jugoslavije (KPJ). Primorska je bila po prvi svetovni vojni priključena Kraljevini Italiji, ki je utrdila meje z Jugoslavijo in v šole uvedla italijanski jezik. Mnogi Slovenci so takrat množično izgubljali službe in so se bili posledično primorani seliti v bolj oddaljena območja Italije. Primorci so rešitev izpod vpliva fašističnega režima videli v sodelovanju s partizani, redki pa so se priključili belogardistom.

Med drugo svetovno vojno, po okupaciji Jugoslavije in napadu na Sovjetsko zvezo, so se nekatere zunaj-parlamentarne stranke (Komunistična partija, Krščanski socialisti, Narodni demokrati, liberalci Stare pravde) ter skupine kulturnikov in njim podobne odločile za oborožen boj proti okupatorju. Sicer OF ni bila prva, ki se je borila proti nacizmu in fašizmu, ampak so pred njo to začeli pripadniki Tigra, ki so se proti italijanski okupaciji Primorja borili daljši čas. Med drugo svetovno vojno so pripadniki Narodnoosvobodilne vojske, partizani, utrpeli največje vojaške izgube v Sloveniji.

Kaj pomeni besedna zveza narodnoosvobodilni boj (NOB)?

Kaj pomenijo naslednji izrazi: okupator, komunizem, fašizem, koalicija, belogardisti?

Kaj je socialistični realizem?

o vsebini in likih v filmu

Film **Na svoji zemlji** slovenskim gledalcem še danes veliko pomeni, saj je to film, skozi katerega je prvič zazvenel slovenski jezik, v katerem so prvič igrali slovenski igralci, pa tudi zato, ker je v njegovi zgodbi skorajda vsakdo prepoznal delček sebe. Svoboda in tovarištvo sta glavni temi filma, katerega snemanje je potekalo v enakem vzdušju.

Kaj ti pomeni naslov filma? Zakaj, misliš, da so ustvarjalci izbrali tak naslov?

Kateri lik v filmu ti je najbolj ostal v spominu? Zakaj? Opiši lik. Kako so bile v filmu nakazane lastnosti lika, v katerih prizorih si videl, kakšen je po značaju, kaj želi, česa se boji ...?

Kateri prizor v filmu ti je ostal najbolj v spominu in zakaj?

Kako si se počutil med prizorom, ko se Angelca sezuje in reče, da se bo še zadnjič bosa sprehodila po rodni grudi? Bi lahko ta prizor razumeli kot simbol, metaforo? V čem?

Opiši odnos med Dragarico in Drejcem ter med Drejcem in Tildico.

Opiši odnos med komandantom Sovo in komandantom Stanetom.

Se spomniš partizanskih imen, ki so jih imeli liki v filmu? Naštej nekaj imen.

Kako bi opisal Očka Orla in njegovo vlogo pri partizanih?

Kakšen se ti je zdel mladi Boris, Orlič? V čem se je kazal njegov pogum? Se je v filmu spremenil, odrasel? Kako si to videl?

Zakaj so komandantu Stanetu zavezali oči, ko so ga peljali v bolnišnico Franjo?

Kaj misli komandant Stane s tem, ko reče, da je ljudska vojna pravična vojna? Je po tvojem mnenju vojna pravična?

S katerim filmskih likom si se najbolj poistovetil, z njim najbolj sočustvoval? Zakaj?

Ali lahko najdeš kake stične točke med narodnoosvobodilnim bojem in političnim aktivizmom ali demonstracijami na ulici danes?

Kakšni so razlogi za upor danes?

Pogovorite se z nekom, ki je preživel vojno oziroma ima sorodnika ali znanca, ki mu je pripovedoval o vojnih izkušnjah. Primerjajte pripoved s tem, kar ste izvedeli in doživeli ob filmu.

predlog dodatnih dejavnosti

Za vse, posebej pa za otroke iz goriške in primorske regije, predlagamo **obisk Tematske poti Na svoji zemlji**. Ta pot povezuje dediščino filma **Na svoji zemlji** z Baško grapo, kjer so posneli večino filma. Tematska pot predstavlja skupni imenovalec spomina na ustvarjalce in domačine v času snemanja. Namenjena je tako domačinom kot obiskovalcem Baške grape, ljubiteljem literature, filma, šolarjem in študentom, družinam in vsem, ki simpatizirajo z borci za svobodo. Tematska pot predstavi dediščino snemanja filma. Na Grahovem ob Bači, Koritnici in v bližnji okolici so postavljene table na točkah, kjer so bili posneti najpomembnejši prizori. Izbrani fotogrami iz filma in fotografije scenskega fotografa Erminia del Fabbra pričajo o snemalnih lokacijah pred začetkom snemanja, prikazujejo filmsko ekipo pri delu in priključijo najbolj značilne prizore iz filma. Tematsko pot podpirajo zgibanka, spletna stran in dve medijski točki na Grahovem ob Bači s filmom **Na svoji zemlji**, oddajami o njegovih ustvarjalcih ter besedili o filmu in Baški grapi. Pot je prosto dostopna, za otroke in mladino pa so pripravili še tematske učne liste in tematske dneve. Več informacij o bogati in izjemno raznoliki ponudbi programov v sklopu Tematske poti lahko preberete na spletni strani www.tpnasvojizemlji.si.

Tematsko pot lahko navežemo na pogovor z učenci na temo vojne in narodnoosvobodilnega boja, saj skoraj ni osebe v Sloveniji, ki ne bi imela kakšne družinske vojne zgodbe. Pospremi jo lahko tudi ogled razstave Tolminskega muzeja z naslovom Na svoji zemlji – 60 let kasneje v Tematski sobi Na svoji zemlji v domu krajanov na Grahovem ob Bači. Ob tej priložnosti so izdali tudi katalog z informacijami o filmu, poteku snemanja in zgodovinskem kontekstu.

Društvo slovenskih filmskih delavcev, današnje Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev, je oktobra 1975 postavilo spomenik kot spomin na snemanje filma na Grahovem ob Bači.

Predlagamo tudi obisk Muzeja slovenskih filmskih igralcev v središču Divače, ki ponuja razstavo, zasnovano po sodobnih muzeoloških načelih, in ponuja raznovrsten vpogled v stvaritve domačih igralcev in igralk, od procesa nastajanja filmskih vlog do seznanjanja z igralkami in igralci, ki so se zapisali v zgodovino slovenskega filma. Razstava ponuja ogled video gradiva, na voljo je tudi multimedijaska interaktivna miza, v kateri najdemo biografije, filmografije, fotografije in podobno.

Ogled Tematske poti lahko povežete z ogledom Partizanske bolnice Franja, ki je delovala blizu vasi Dolenji Novaki pri Cerknem, v težko dostopni soteski Pasice, med letoma 1943 in 1945. V njej so zdravili ranjence in bolnike. Organizirana je bila v več manjših oddelkov v ožji in širši okolici, ime pa je dobila po zdravnici dr. Franji Bojc Bidovec. V bolnišnici se je zdravilo okoli 1000 borcev iz Jugoslavije ter borcev iz držav zaveznic. Danes je objekt prepoznaven kot zgodovinski spomenik. Več informacij lahko najdete na spletnem portalu www.sloveniaholidays.com/partizanska-bolnica-franja-cerkno.html.

Film **Na svoji zemlji** sproži val vprašanj glede na aktualne demonstracije v Sloveniji. Z učenci se lahko pogovarjate o smislu upora in boja v času vojne ter o smislu upora oz. uličnih demonstracij danes. Primerjamo lahko tudi vzroke za vojne upore in današnje demonstracije.

Dodatne dejavnosti so možne tako pri zgodovini, geografiji, etiki in državljski vzgoji kot tudi pri slovenskem jeziku. Tu bi posebej omenila literaturo in možne povezave z različnimi temami in učnimi cilji, ki jih ponujata tema in ogled filma. V knjižnici poiščemo literaturo, ki se ukvarja s filmom kot umetnostjo oz. razlaga njegov potek in sestavo. Za piko na i pa še spomine režiserja Franceta Štiglica na snemanje v besedilu *Zapisek o ustvarjanju filma Na svoji zemlji* (Mladinska revija 4/5, 1948/49).

Ob ogledu filma v Kinodvoru priporočamo pogovor z **Nadjo Valentinčič Furlan**, raziskovalko in poznavalko filma, zgodovinskega ozadja ter pobudnico ureditve Tematske poti Na svoji zemlji v Baški grapi.

Do konca avgusta 2013 lahko sodelujete tudi na **razpisu za kratke filme mladih avtorjev Jaz na svoji zemlji**. Ni nujno, da se film vsebinsko navezuje na film **Na svoji zemlji**, pač pa da mladi v njem obravnavajo vprašanje, kaj jim danes pomeni izraz »na svoji zemlji«. Film je lahko dokumentarni, igrani, etnografski, animirani, eksperimentalni ipd. Več o razpisu na http://www.tpnasvojojzemlji.si/_razpis.html.

umestitev filma v učne načrte

Tema vojne in narodnoosvobodilnih bojev v učnih načrtih osnovnih in srednjih šol v Sloveniji spada predvsem v območje zgodovine, lahko pa vstopi tudi na različna druga področja. Tema je izjemno pomembna za **zgodovino sveta, Evrope in Slovenije**, saj nikoli ni bilo družbe, ki bi ne poznala vojne, odločilno pa je zaznamovala tudi naš prostor. Film se umešča v tematiko, ki lahko obogati podajanje **zgodovine, geografije, slovenščine, tujega jezika, etike in državljske vzgoje**. Ponuja odlično izhodišče za razmišljanje učencev in dijakov na temo **filma kot umetnosti, kot filmska vzgoja, ki razlaga soodvisnosti ter povezanosti različnih delov poteka snemanja tako v preteklosti slovenske kinematografije kot danes**.

Ker učni načrti temi filmske umetnosti posvečajo malo pozornosti, jo lahko učitelji uporabijo na inovativen način ter predvsem ponudijo učencem **projektne naloge in druge oblike raziskovalnega dela** – od pisanja scenarijev, risanja scenografskih skic, snemanja, učenja dramske igre, spoznavanja filmskega žargona in tehnične opreme do spoznavanja zgodovine slovenskega filma in filmske umetnosti na splošno.

Z obiskom **Tematske poti Na svoji zemlji** lahko ogled filma povežemo s športno vzgojo, naravoslovnim dnevom ali kulturnim dnevom.

literatura in viri

Na svoji zemlji, zgibanka, Triglav film, Ljubljana, 1948

France Štiglic, *Stari bomo dvajset let I*, Ekran 1964, 16/17

France Štiglic, *Stari bomo dvajset let II*, Ekran 1964, 18

France Štiglic, *Stari bomo dvajset let III*, Ekran, 1964, 21

France Štiglic, *Stari bomo dvajset let IV*, Ekran, 1965, 23/24

(ni podatka o avtorju), *Pot do prvega slovenskega umetniškega filma Na svoji zemlji*,
Tovariš, 15. 10. 1948

Zdenko Vrdlovec, *Na svoji zemlji po šestdesetih letih*, Dnevnik, 7. 10. 2008

Igor Koršič, *Na svoji zemlji*, Vest produkcija, 26. 11. 2008

Na svoji zemlji – 60 let kasneje, Katalog razstave ob 60-letnici prvega slovenskega
zvočnega igranega celovečernega filma, Tolminski muzej, 2008

Nadja Valentinčič Furlan, *Tematska pot Na svoji zemlji*, zgibanka, Občina Tolmin, 2012

Na spletnem naslovu http://www.tpnasvojizemlji.si/_literatura.html najdete obsežen
seznam člankov in monografij o filmu.

avdio-vizualni material

dokumentarni film **Naš film** (France Jamnik, Triglav film, 1949)

Povezavo na več dokumentarnih in radijskih oddaj na temo filma najdete tudi na
spletnem naslovu: http://www.tpnasvojizemlji.si/_dokument.html.

spletne strani

<http://www.tpnasvojizemlji.si/> dostop: 29. 1. 2013

http://sl.wikipedia.org/wiki/Na_svoji_zemlji dostop: 29. 1. 2013

http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_vojna_partizanska_bolnica_Franja dostop: 29. 1.
2013